

ՇԱՀԵ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԱԾԵՄՅԱՆ

ՓՐԿՈՒԹՅԱՆ ՀՂԱՅՔԸ—ՈՒՂՂԱՓԱՌ ՄՈՏԵՑՈՒՄՈՎ

Ա. Զատիկի Շրագալույցին և Մեծ պահոց վերջավորության, քառասուն օրերու զոյճումն և աղոթքե ետք, շաբաթ երեկոյան, ուղղափառ բոլոր եկեղեցիները կվառեն մոմերը և կպաթին ուրախության ձայնով, համայնքը ամբողջ կընդունի Հարության պատգամը և կկրկնե մեկը մյուսին. «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց»:

Տոնական տարվան գերագույն պահն է, ինչպես նաև տոնակատարություն մը, որ հավատացյալները իսկապես կմասնակցին կյանքի հաղթանակին մահվան վրա, հըրճվագին ցնծությամբ:

Մեր եկեղեցւո մեջ, Մեծ պահոց քառասուն օրերու շրջանին, խորանները կմնան վարագուրված և հատուկ ժամերգություններ կիրաւիրեն հավատացյալները ապաշխարության և մեղքերու խոստովանության: Զատիկի Շրագալույցը այն պահն է, երբ վարագույրը կբացվի Հարության Ավետարանի ընթերցումով: Սակայն, վարագույրի բացումն և ուրախության պատգամն առաջ, նախազանգող եպիսկոպոսը կկարդա Ծննդոց գիրքի առաջին երեք գլուխները—ստեղծումը և անկումը մարդուն, որմն ետք կընթերցվի 117-րդ սաղմոսի 24-րդ համարը. «Այսօր է զոր արար Տէր, եկայք ցնծացուք և ուրախ եղիցուք»: Ապա քահանան կկարդա Ծննդոց գիրքի ԻԲ 1—8-էն Աբրահամ և Իսահակի պատմությունը: Կհետևի ասոր ընթերցումը Ելք ԺԲ 1—24-ի մասը, որ է պատեքի հաստատումին, ողջակեզի զոհաբերումին և դուռերու կնքումին պատմությունը:

Ասկե ետք կկարդացվի Հովնանի ամբողջ գիրքը, Ելից գիրքէն ԺԴ 24—ԺԵ 21, Կարմիր ծովու անցքը, որու վերջավորության կվառվին մոմերը և կերգվի Եսայի մարգարեության 60-րդ գլուխը «Լուսաւորեաց, լուսաւորեաց Երուսաղէմ, զի հասեալ է լոյս քոյ»: Ասոր կհետևին չորս ընթերցումներ.

Յոր ԺԸ, 1—2, Յեսու Ա, 1—10, Բ Թագ. Բ, 1—23 և Եզեկ. ԼԷ 1—14, չորցած ուկորներու տեսիլքը:

Չորս գիրքերու այս ընթերցումն ետք, երիտասարդ դպիր մը կբարձրանա քեմ, կկենա վարագույրին դիմաց, մոմ ի ձեռին, կբանա Դանիելի գիրքը և կսկսի եղանակով կարդալ երեք մանուկներու պատմությունը (Դանիել Գ 1): Եկեղեցիին մեջ գործածված բնագիրը Դանիելի երկար բնագիրն է, որ Սեդրակ, Միսաք և Հաբեղնակով կերգեն Տիրոջ փառաբանանքը հնոցի կրակին մեջ: Այս մասը կերգվի երեք դպիրներու կողմէ, որոնք կկենան քեմին մյուս կողմը և կմիջամտեն ընթերցումին, երգելով այն մասը որ կսկսի այսպես. «Օրհնեալ ես դու Տէր Աստուած հարցն մերոց»: Վերջավորության դպրաց դասը կշարունակե երգը՝ սաղմոսերգության երկրորդ մասը, այս անգամ փառաբանական տաղի ձևով, որուն կմասնակցին ներկաները: Գովաբանական երգասացութենն վերջ, վարագույրը կբացվի և սարկավազը կհատարարե. «Քրիստոս յարեալ ի մեռելոց, մահուամբ զմահ կոխեաց և յարութեամբն

իրով, մեզ գկեանս պարգեւաց, նմա փառք յաիտեանս, ամէն»:

Կարունակվի անմիջապես պատարագը, որու ընթացքին ընթերցումներն են՝ Ա. Կորնթ. ԺԵ. 1—11 և Մատթեոս ԻԷ մինչև Ավետարանին վերջը:

Այս է աստվածաշնչական ենթահողը փրկագործության պատմության: Պատմությունն է ան կյանքին տրված Ադամի և կյանքին վերանորոգված մարդուն մեջ Քրիստոսի հարությանը և սուրբ Հոգիի Գալուստով:

Ան պատմությունն է փրկագործության, հավատացյալին պատմված, ոչ թե աստվածաբանական տեսության մը ձևով, որ փորձեր թափանցել անոր միտքեն ներս և համոզել անոր տրամաբանությունը, այլ ծիսական սարքավորումի մը ձևով, հրավիրելով անոր մասնակցությունը և ամբողջական հաղորդությունը «Սուրբերու համայնք»-ի կյանքին: Հայ եկեղեցին և ուղղափառ եկեղեցիները, ընդհանրապես, թեզած չեն բնավ եկեղեցիի ուսուցումը, «Աստվածաբանական ամբողջության» (Summa Theologica) մը մեջ, այլ նախընտրած են ուսուցումը, մեկնությունները, բացատրությունները և աստվածաբանական վարդապետությունները կեդրոնացնել ծիսական կյանքին մեջ, որ մասնակցող հավատացյալին բոլոր զգայարանները կբաժնեն պաշտամունքային մտածողությունը:

Պրոֆ. Նիսսիդորիս «Ուղղափառ մտածողությունը» իր գիրքին մեջ կըսէ. «Ուղղափառ աստվածաբանությունը, գլխավորաբար, պատասխան մըն է ս. Հոգիի ներգործության: Անոր միջոցավ ս. Երրորդության շնորհքը մշտապես կհայտնվի և կը տարածվի աշխարհի մեջ... խոսակիցը աստվածաբանական ամեն մտածողության մեջ ուրիշ ոչ ոք է բաց միայն Աստված»: Այդ պատասխանը կրնա ըլլալ միայն «պատասխան մը հաղորդության, շնորհակալության... որովհետև անիմանալի Աստուծո ճանաչողությունը կախում ունի միշտ խոր ինքնաճանաչումեն Աստուծո կողմէ ճանչըցված մարդուն»:

Այս է հավանաբար բացատրությունը թե ինչո՞ւ, ուղղափառ մտածումին հավատարիմ մնալու համար, ավելի նկարագրական պիտի ըլլամ քան վերլուծական փրկագործության հոլացքի իմ այս ներկայացումիս մեջ:

Վերադառնանք հնոցի երեք մանուկներու պատմության: Դանիելի գիրքին մեջ, իրականին մեջ, փրկության երկու պատմություններ կգտնենք, երեք մանուկները, որոնք հնոցեն դուրս եկան կենդանի և թագավորը, որ հայտարարեց. «Օրհնեալ է

Աստուած Սեդրակայ, Միսաքայ և Աբեդ-նագով... զի ոչ գոյ Աստուած» (տես գրաքար Աստվածաշունչէն. Դանիել Գ 28—29):

Եկեղեցին ոչ իսկ կկարդա այս մասը. կանգ կառնէ հոն ուր երեք մանուկները դուրս կուգան հնոցի կրակեն, փառաբանելով զիրենք փրկող Աստվածը, որ զորեկց իր հրեշտակը հրաշքը կատարելու համար:

Եկեղեցին կընդգծէ չորս զուգահեռներ. **Հնոցը և Խաչը, Հրեշտակը**, հնոցին մեջ և **Մեսիան** խաչին վրա, **Երեք մանուկները** և հավատացյալներու **ժողովը**, հաղթանակը **կյանքին** և Հարությանը ու Հոգեգալուստով սկսված քրիստոնեական **Նոր կյանքը**:

Պիտի փորձեմ փրկության հոլացքը նկարագրել քրիստոնեական կյանքի հետևյալ երեք պահերու ընթացքէն. Խաչը, Հարությունը և Հոգեգալուստը:

Պողոս առաքյալի հայտարարութենէն ասդին թե «մեք քարոզեցուք զխաչելեալն Քրիստոս» քանզի «գայթակղությունը» եղավ մեր հավատքին հիմնաքարը և անոր գլխավոր արտահայտությունը: Արիոսական և Նեստորական վեճերը կեդրոնացած էին այն հարցին շուրջ թե արդո՞ք ս. Երրորդության երկրորդ անձը, Աստուծո Որդին, ճշմարիտ Աստված «խաչեցաւ, թաղեցաւ և յարեաւ» մարդկային և աստվածային իր գույգ հանգամանքով: Եկեղեցիին պատասխանը եղավ «այո», Քաղկեդոնի ժողովէն ետք՝ ավելի՛ շեշտակի կերպով, բաց մանավանդ իսլամության ծնունդէն ետք:

Հայ եկեղեցին պետք զգաց իր այս հասկացողությունը պաշտպանելու երկու ճակատներու վրա. քաղկեդոնական մեկնության դէմ քյուզանդական եկեղեցիին կողմէ և իսլամական խաչամերժության դէմ՝ պայքարելով «Երևութական» Եվսիքեսի դէմ: Հայերը նայեցան խաչին իբրև Աստուծո գործություն, պաշտպանություն և փրկություն իր ժողովրդին: Քաղկեդոնականներուն պատասխանեցին հարց տալով թե՞ եթե մարմնացալ Աստված չխաչվեցալ մարդկային և աստվածային իր միակ բնության մեջ, ինչպե՞ս կրնար ապահովված ըլլալ մարդկային ազգի փրկագործությունը: Եվ պահեցին «Սուրբ Աստուած»-ին մեջ «որ խաչեցար վսան մեր»-ը (Ռփինհ Բ ժողով, 554 թ.), կոչելով խաչը «աստուածընկալ ս. Նշան» երբ Հուստինիանոս ընդունեց 553-ին Սկյութական բանաձևը: «Մին ս. Երրորդութենէն զոհվեցալ խաչին վրա»:

Կոստանդին Մեծէն սկսյալ, խաչը նրկատվեցալ իբրև նշանը եկեղեցիի հաղթանակին աշխարհի մեջ և փրկությունը Հոռ-

մեական կայսրության, նման Իսրայելի փրկության Եգիպտոսեն: Խաչի գործությամբ փրկությունը հասկցվեցավ իբրև հաստատումը Աստուծո թագավորության՝ եկեղեցիին, նկատված իբրև Նոր Իսրայել, գրեմած Քրիստոսի արվամբ: Խաչի գործությունը հասկցվեցավ իբրև Աստուծո «Նյութական» միջամտությունը, պաշտպանելու իր ժողովուրդը և ապահովելու անոր հաղթանակը: Քրիստոնեական աշխարհին մեծ երազը առաջին երեք համաեկեղեցական ժողովներուն, մինչև հինգերորդ դարու կեսերը, տեսավ ամբողջ մարդկության փրկությունը իբրև քրիստոնեացումը բոլոր ազգերուն, իրականացումը մարգարեություններուն որոնք նկարագրած էին ազգերու մեկտեղումը, կազմելու համար Նոր Երուսաղեմը: Այս էր պատճառը որ Հերակլիոս պատերազմեցավ պարսիկներուն դեմ որոնք խաչափայտը տարած էին իբրև ավար և ետ բերավ զայն հաղթականորեն: Խաչը այնտեղ խորհրդանշիչ մը չէր միայն, այլ ինչպես Աստվածածինը, փրկագործության գործիքը: Ինչպես աստվածամայրը իր մարմինն տվավ մարմնացյալ Աստուծո, խաչը տվավ միջոցը զոհաբերության:

Այսպես խաչափայտը եղավ մեծ հարգանքի առարկա և շարականները կարտուհակեն հետևյալ արտահայտության նման նկարագրություններ. «Զօրութիւն սուրբ Խաչի քո Քրիստոս, զոր կանգնեցեր ի փրկութիւն աշխարհի, սա պահեցել զմեզ յամենայն փորձութենէ»:

Խաչափայտը նկարագրվեցավ իբրև «Տապանակ Ուխտի» և գովաբանվեցավ իբրև «փայտ սրբազան... (մեջբերում Դավիթ Անհաղթի «Բարձրացուցէք-են) ...ժառանգակից Որդուն Աստուծոյ»:

Փրկության գաղափարը հասկցված իբրև պահպանությունը Աստուծո իր ժողովուրդին, իբրև Աստուծո թագավորությունը երկրի վրա, խաչին գործությամբ, նմանեցված է ժողովուրդի պաշտպանության անապատի օձերեն Մովսեսի գավազանով, երեք մանուկներու փրկության՝ հնոցի կրակեն Աստուծո միջամտությամբ, իբրև այրող մորենին որմե Աստված խոսեցավ Իսրայելի փրկարարին իբրև Նոր Օրենքի տախտակը, արյան նշանը Եգիպտոսի հրեա տոներուն ճակատին, որ փրկեց անոնց անդրանիկները, մեկ խոսքով, իբրև պաշտպանողական միջամտություն և Աստուծո գործիքը իր ժողովուրդի պահպանման և կյանքին համար: Փրկագործության այս հասկացողությունը նյութականացած խաչով կրնամ կոչել «աստվածաշնչական», «Հին Կտակարանյան» մեկնությունը քրիստոնեական հավատքին:

Անշուշտ, այս չէր միայն խաչով ըմբռնված փրկության գաղափարը արևելյան քրիստոնեության կողմե: Այս տեսանկյունեն դիտված փրկագործության երկրորդ հասկացողությունն ալ ունի աստվածաշնչական արմատ, սակայն այլապես մեկնաբանված: Խաչը կնկատվի այստեղ իբրև գերագույն զոհաբերությունը:

Դավիթ Անհաղթ, Ե դարու հալ փիլիսոփան, որ հաչերենի թարգմանեց Արիստոտելի և անոր աղեքսանդրյան մեկնիչներու գործերը, գրած է գովաբանական ճառ մը «Վասն խաչի» որ կրես. «Քանզի, որ խաչն, անդ և խաչեցեալն (մինչև...) ...փրկութիւն»:

Ինչպես կհասկնանք զոհաբերության այս արարքը:

Պատարագի ընթացքին, զինիի ընծայումի ժամանակ գործածված բանաձևը կրես. «Արքէք ի տմանէ ամենեքեան, այս է արիւն իմ Նորոյ Ուխտի, որ չաղագս ձեր և բազմաց հեղանի ի քառութիւն և ի թողութիւն մեղաց»:

Քրիստոսի կողեն հոսող ջուրն ու արյունը նույնպես հասկցված են իբրև մկրտության ջուրը և հաղորդության զինին, «ի քառութիւն և ի թողութիւն մեղաց»:

Աթանասեն մինչև Մելեմոփ, ողղափառ աստվածաբանները ընդգծած են արմատական տարբերությունը փրկագործության երկու հասկացողություններու միջև. արևմտյանը հիմնված փրկագինի գաղափարին վրա և արևելյանը՝ հիմնված հարության գաղափարին վրա:

Հատկապես Ալեքսանդրիո հայրերը փրկագինի գաղափարը մերժեցին, որովհետև նկատեցին զայն լոկ իբրև դատարանական հասկացողություն մը: Մեղքը ըմբռնելով իբրև հանցանք մը, որուն համար զին մը պետք է վճարվի, իսկ փրկագործությունը՝ իբրև ժխտական արարք մը, քանի որ Քրիստոսով ապահովված փրկությունը հասկցված է ոչ ավելի քան հատուցումը սարտքի մը, մեղքերու պարտքին ջնջումը և արարածին հաշտությունը Արարիչին հետ:

Ապաշխարությունը և մեղքերու քալությունը մենք կհասկնանք իբրև հիվանդին դիմումը բժշկին և ոչ թե իբրև դատալարությունը մեղավորին դատալորին առջև: Ան դարձն է անատակ որդիին հայրական խնամքով ապահովված սիրո թագավորությունեն ներս: Սերն է օրենքը, որուն համաձայն եկեղեցին կդատե և կբուժե:

Այս է պատճառը որով ապաշխարության կանոններուն մեջ շեշտը կդրվի աղոթքի և պահքի վրա: Մեծագույն պատիժը զոր քա-

հաճա մը կրնա տալ կախակայումսն է եկեղեցիի խորհրդակատարական կյանքեն:

Աղեքսանդրիոս և Կապադովկիոս հայրերը կտրվեցնեն մեզի թե խաչը կեցած է մարդեղության և հարության միջև և չի կրնար անջատվիլ մեր փրկության պատմության ամբողջությունեն: Մարդեղությունը, առաջին քայլը փրկագործության ընթացքին, վերածնունդն է աստվածայինին մարդկային բնության մեջ, նոր արարչագործությունն է մարդկային բնության աստվածացումի հեռանկարով:

«Փրկիչը եղավ մարդու Որդի, որպեսզի մարդը ըլլա Աստուծո որդի» (Իրենիոս): «Ան հաստատեց հաղորդությունը իր միացումովը Ամմահին հետ, որպեսզի մարդը կարենա մաս ունենալ Ամմահությունեն» (Գր. Նյունացի): «Ան մարդացավ, որպեսզի մենք աստվածանանք» (Աթանաս): Ամենն ամփոփ և ամբողջական գրությունը Կապադովկյան հասկացության, Գրիգոր Աստվածաբանի հետևյալ գրությունն է. «Աստված իր վրա առավ մեր ամբողջ էությունը. Ան մեր ցեղի ամբողջությունը կրեց միակ իր անձին մեջ և այդ ընելով, եղավ մեր բնության առաջին պտուղը (երախալ-րիք):

Ան իրապես ուզեց իր ամբողջության մեջ վերականգնել ինչ որ ինկած էր: Բայց ամբողջ մեր ցեղն իր անկումի մեջ: Ուրեմն ինքզինքն ճուշմացուց Արամի հետ, իր ամբողջությամբ. Ան տարածեց ինքզինքն, Ինք որ կյանքն իսկ է, մահվան մեջ իսկ, որպեսզի ազատե մեզ մահեն: Ան թափանցեց ամբողջությանը մեջ Մեկին որուն միացուց ինքզինքն, ինչպես պիտի ըներ հոգին մեծ մարմնի մը, տալով կյանք անոր ամբողջության և փոխանցելով անոր կյանք զգացական ճամփով: Անոր համար մարդկային ցեղը կոչված է «Քրիստոսի մարմին» և Անոր անդամները՝ մասերը մարմինին (Ա. Կորնթ. ԺԲ 27), որովհետև Քրիստոս կբաշխվի ամբողջին հավասարապես և միևնույն ատեն կբնակի հատուկ կերպով մեզմե յուրաքանչյուրին մեջ» (De nostris Rectis Doem. Yert. Oratio III. P. G. 89, 1340):

Մարդեղություն, քարոզություն, չարչարանք, խաչելություն և հարություն կծառայեն մեկ նպատակի, կործանումը մեր մեղքերուն, գոր Տերը «Գառն Աստուծո» իր վրա առավ խորհուրդներու կատարումով, եկեղեցին կկրկնե ճույն արարքները վերականգնելու համար մարդը իր իսկական բնության մեջ, այնպես ինչպես Աստված ստեղծեց զայն, վերաբերելու համար զայն իր նախնական ճակատագրին, որ է մասնակցություն աստվածային կյանքին, Աս-

տուծո տեսիլքին մեջ, այսինքն աստվածացումի:

Մեղքով աստվածային պատկերը չկորսվեցավ մարդուն մեջ, այլ խաթարվեցավ: Անկման աղետը չվտարեց մարդեն աստվածային իր բնությունը: Մթագնած, ետև նետված, անգիտացված, մոռցված, ան ետ լույսին կկոչվի Քրիստոսի փրկագործ արարքներով: Բոլոր անոնք որոնք կհավատան կրնան ըլլալ մեկ մարմին ի Քրիստոս: Հասնելու համար Աստուծո նմանության, մարդը պետք է վերածնի հոգիեն, որպեսզի ստանա իր փրկությունը իրագործելու ուժը:

Փրկագործությունը միատիկական ու անըկարագրելի կերպով կվերականգնե մարդս իր ամբողջության մեջ: Քրիստոս կկոչե մեզ կազմելու «մեկ մարմին», որովհետև, ինչպես կըսե ս. Կյուրեղ. «Ան իր մեջ ուներ ամբողջ բնությունը, փոխակերպելու և վերականգնելու համար զայն իր սկզբնական վիճակին մեջ»:

Այսպես, ուղղափառ աստվածաբանությունը կընդգծե ուղղակի կապը խաչելության և հարության միջև, Քրիստոսի փրկագործ արարքին մեջ: Խաչի մահը սիրո մեծ զոհաբերությունն է հաշտեցումի նպատակով (մարդուն և Աստուծո) միայն ու միայն որովհետև անոր կհետևի հարությունը:

Հարությունը՝ մարդու նկատմամբ Աստուծո վերանորոգ սիրուն երաշխիքն է: Ան կբանա նաև մարդուն առջև աստվածասիրության ճանապարհը: Հարությամբ է որ ծնավ մարդու աստվածացումը Աստուծո տեսիլքին մեջ:

Խաչելության և հարության միջև տարածվող երեք օրերը բյուզանդական և հայկական պատկերագրության մեջ նկարագրված են Քրիստոսի պատկերով, մեծ խաչ մը ձեռքին, իջած դժոխք՝ կյանքի կոչելու Ադամ, Եվան, պատրիարքները և մարգարեները: Այս է հավատամքի մեջ հիշվածը թե «Իջեալ ի դժոխս, ազատեաց զհոգիս»: Այս հավատալիքը կարտահայտե խաչելության ներգործությունը, իբրև մուտք սատանայի իշխանությունեն ներս և խորտակումը անոր ազդեցությամբ մարդու վրա: Ան պարտությունն է մահվան, մահով, որովհետև եկեղեցիի հայրերը մեղքը նկատեցին իբրև ժառանգական մահկանացություն («Ադամա եմոտ մահ յաշխարհ»), իսկ հարությունը՝ իբրև կյանքի իշխանության վերականգնումը: «Նույնպես և Քրիստոսի ամենեքին կենդանացին» (Ա. Կորնթ. ԺԵ 22):

Ուղղափառ աստվածաբանները կարդացին Կորնթացվոց թուղթը իբրև հիմնական

մեկնությունը հարության խորհուրդին և քիչ ուշադրություն դարձնողին Հոռմեացվոց և Գաղատացվոց թողություն. «Քրիստոս գնեաց զմեզ» (Գաղատ. Գ. 13): Անոնք մեկնեցին փրկագործությունը «փոխաբերաբար» իբրև հաղթանակ մահվան վրա և ճանապարհ դեպի արթագործում:

Ս. Աթանաս ըսավ. «Մենք կմեռնինք միայն ատենվան մը համար, ըստ մեր մարմնի բնության, որպեսզի ավելի լավ հարության մը արժանանանք: Ինչպես հողին նետված սերմերը, չենք ոչնչանար, այլ սերմանված հողին մեջ հարություն պիտի առնենք, մահը վերածված ըլլալով ոչինչի, մեր Տիրոջ շնորհքով: Եվ Ոսկերեան կավեցնե. «Միշտ է որ առաջվան նման կմեռնինք, սակայն չենք մնար մահվան մեջ և ասիկա մեռնիլ չէ: Մահվան ուժը և իրականությունը պարզապես ասուք են. մենք մարդ մը կարելիություն չունի ետ վերադառնալու կյանքին: Բայց եթե մահեն ետք, ան կյանք ունենա և ավելին՝ ավելի լավ կյանք մը ունենա, ասիկա մահ չէ այլ ելիս այլ քուն» (Մեքսերված Մեղենտորֆի «Վարժություն բյուզանդական աստվածաբանության» մեջ, էջ 218—219):

Ժառանգելու համար այդ կյանքը խոստացված Քրիստոսի հարությանը, քրիստոնյան պետք է աճի «ի Քրիստոս» և ապրի Քրիստոսի կյանքը, ըլլալով ազատորեն. Քրիստոսի մարմնին անդամը: Մկրտությունը, դրոշմը և հաղորդությունը քաջերն են մեր բնության պայծառակերպության առաջնորդող:

Վերականգնելով մեր մեջ աստվածային պատկերը, մենք կըլլանք կատարյալ մարդ, «մարդ» բառին ամբողջական իմաստով: Այս կարելի է միայն ու. Հոգիի ներգործությամբ: Խաչը կիսատանա մեզի կյանք, վերածնվելով ի Քրիստոս: Հարությունը կիսատանա մեզի հավիտենական կյանք, իսկ ու. Հոգիին զպուտող կրանա ճանապարհը դեպի աստվածային պատկերին վերահաստատումը մեր մեջ, այսինքն մեր պայծառակերպումը:

Ուղղափառ եկեղեցին չունի քարոյական և կրոնական կանոններու օրինագիրք մը—նախապատրաստված դեղագիրքնու հավաքածու մը, որ ապահովեր այս հառաջընթացը և մարդուն քաջ առ քաջ ալլակերպումը: Ան ուղղություն կուտա միայն, սնունդ և օրինակ. ուղղություն՝ ու. Գիրքով և հայրերու մեկնություններով, սնունդ՝ ծիսակատարությամբ և խորհրդակատարումով, իսկ օրինակ՝ կատարելության նըմուշ և հավատքի ախտան հանդիսացող սուրբերով: Ան կմղի մեզ «փնտրելու» հոգին: Գերագույն նպատակը քրիստոնեա-

կան կյանքին գիտակից և անձնական փորձառությունն է սուրբ Հոգիին:

Եկեղեցիի այս առաքելությունը սկսավ ու. Հոգիի էջքով առաքյալներուն վրա և կշարունակվի եկեղեցիին առաքելությամբ: Եկեղեցիին «առաքելականությունը» կրհասկնանք իբրև շարունակությունը Պենտեկոստեին եկեղեցիի կյանքեն ներս ավելի քան իբրև հեղինակության աղբյուր:

Մկրտությունը շարականներեն մեկուն մեջ նկարագրված է այսպես. «Այսօր լուծան....., երկունք մահու», իսկ աղոթքը կավեցնե. «Ջուրն այս...» իսկ դրոշմը, որ կհետևի մկրտության, կկնքե բոլոր զգայաբանքները ու. մյուստև, ընկելու համար մարմինը բնակարան Աստուծո հոգիին:

Այս ևոր մկրտվածը կընդունի ու. հաղորդությունը և կըլլա լման անդամ Քրիստոսի մարմնին: Դուքեն դիտված, այնպես կրվի թե հակառակություն մը կա այն իրողության մեջ թե՛ մեկ կողմեն ու. Հոգին կապահովե վավերականությունը և շարունակությունը խորհրդակատարական կյանքին և մյուս կողմեն, նույն ու. Հոգին կուտա եկեղեցվո յուրաքանչյուր անդամին աստվածային անձնական փորձառության մը կարելիությունը, ազատագրելով զայն մեղքի կապանքներեն և ընկելով զայն անկախ մարդ մը, բոլորովին պատասխանատու իր իսկ փրկության:

Այս «ձգտվածությունը» ինչպես կկոչե զայն Մեղենտորֆ, արտաքին երևույթ է միայն: Աստուծո արքայությունը եկեղեցիի խորհրդակատարական կյանքն է, սակայն պարսպ հոգացում մը կմնա ան եթե յուրաքանչյուր անհատ չպատասխանե անոր կոչին կամովին և չընե ճիգ մը հասնելու անոր կյանքի լրումին: Եկեղեցին մեր վրա կհրավիրե Աստուծո սերը. մեր նախաձեռնությունն է մեր սիրով պատասխանել Աստուծո սիրուն:

Թող բանամ այստեղ փակագիծ մը, ըսելու համար թե երկար դարեր, երբ եկեղեցին գործ ուներ քրիստոնյա պետություններու հետ, Բյուզանդիոն, Հայաստան և Միջին Արևելք, ուրիշ տեսակի ձգտվածություն մը գոյություն ունեցավ միշտ պաշտոնական եկեղեցիին և ցած եկեղեցականության միջև: Չորրորդ դարեն, վանականությունը եղավ ապաստանարանը չհամակերպողներուն որոնք հոգևոր կյանքի անձնական իրենց փորձառությամբ ուզեցին հասնիլ քրիստոնեական կյանքի կատարներուն, ինքզինքնին հետո պահելով տաճարացած եկեղեցիին: Տաճարակերու ժամանակ հավատացյալները նախընտրեցին երթալ և խորհուրդ առնել վանականներեն և

սուրբերեն փոխանակ դիմելու վիճաբանող եպիսկոպոսներուն:

Այս է փրկության գաղափարին ուղղափառ հասկացողությունը, ընդհանուր իր գիծերուն մեջ, իբրև վերածնունդ և աճում ի Քրիստոս, մասնակցությամբ իր մարմնացումին, մահվան և հարության, ս. Հոգիի անմիջական ներգործումով անհատական կյանքին մեջ:

Այս պատկերը, թերի ամեն պարագայի, ավելի թերի պիտի ըլլար եթե չեզրափակեի վախճանաբանական հայեցողությամբ փրկության գաղափարին, ինչ որ պիտի կոչեինք փրկություն «Աստուծո հայեցողությամբ»:

Այս իմաստով փրկություն հասկացողությունը ունի երկու տարածք, զոր կրճակը կոչել մարդկային և աստվածային կամ ժամանակավոր և հավիտենական:

Եկեղեցվո բոլոր հայրերը, մանավանդ Կապադովկիացիները, Բարսեղ Կեսարացիի գլխավորությամբ, երևակայեցին արարչությունը իբրև շարժում մը դեպի վերջնական լրում մը: Որոգի՞նեսի հակառակ, որ կերևակայեր թե գերագույն կատարելություն որուն կրճակը հասնիլ աստվածային «Է»-ին contemplation-ն է, Կա-

պադովկյան հայրերը տեսան վախճանականությունը իբրև հատաշխաղացք մը, սիրո լարված վերելք մը, որ վերջ չունի, որովհետև գերադասը ըլլալով աստվածային՝ չունի վերջ և սպառում և կուտա մեզի «Նոր բաներ» սիրո միության մեջ: Այսպես ուրեմն, վախճանական նպատակը չի պատկանիր ապագային, այլ գոյութենական փորձառություն մըն է, հասանելի ի Քրիստոս ս. Հոգիի շնորհներով:

Խորհրդակատարական կյանքը և խորհրդավորական վանականությունը հիմնված են այն հավատքին վրա թե վախճանական վերջը «Ներկա» է, արդեն իսկ իրականացած. ատիկա Նոր մարդկությունն է ի Քրիստոս: Ի վերջո, Աստուծո թագավորությունը պիտի պարփակե ամբողջ մարդկությունը, որովհետև խաչի զոհաբերությունը ամբողջ մարդկության համար է:

Այն ատեն միայն, երբ եկած ըլլա արդեն Աստուծո թագավորությունը, Քրիստոս պիտի գա Իր փառքին մեջ, երկրորդ անգամ, դատելու «զկենդանիս և զմեռեալս» և Անոր Թագավորության «վախճան մի՛ լիցի»:

